

Голас Радзімы

№ 14 (1948)
3 красавіка 1986 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

ШТО СТАІЦЬ ЗА СЛОВАМІ

[«А сьмысл — праж-
ний»]

Стар. 4

З ПАЛІТЫЧНАГА ДАКЛАДА ЦК КПСС XXVII З'ЕЗ- ДУ КАМУНІСТЫЧ- НАЙ ПАРТЫІ САВЕЦ- КАГА САЮЗА

«We Look Confidently
to the Future»

Стар. 5

СЛАВУТАЯ ДЫНА- СТЫЯ

[«Адкрывальнікі но-
вых шляхоў»]

Стар. 6

БЕЛАРУСКАЯ ПАЭ- ЗІЯ ГУЧЫЦЬ НА ХІН- ДЗІ

[«На мове сяброў»]

Стар. 7

Дзеці за камп'ютэрам. Сёння гэтым ужо наўрад ці каго здзівіш. Працэс камп'ютэрызацыі школ, які пачаўся ў нашай краіне, пра-
дугледжае шырокае ўкараненне электронна-вылічальнай тэхнікі ў вучэбны працэс. ЭВМ становіцца не толькі прадметам вывучэн-
ня, але і сродкам навучання.
НА ЗДЫМКУ: вучні 4-га класа сярэдняй школы № 24 горада Мінска.

Фота Ю. ІВАНОВА.

[Артыкул «Камп'ютэр на парце» змешчаны на 3-й стар.]

ВЫСТУПЛЕННЕ ТАВАРЫША ГАРБАЧОВА М. С. ПА САВЕЦКІМ ТЭЛЕБАЧАННІ

Добры вечар, дарагія таварышы!

На сённяшняй нашай сустрэчы я хацеў бы падзяліцца меркаваннямі аб абстаноўцы, якая склалася вакол мараторыя Савецкага Саюза на ядзерныя выпрабаванні.

Некалькі дзён назад Злучаныя Штаты ажыццявілі яшчэ адзін ядзерны выбух. Для ўсіх нас відавочна, што момант выбран не выпадкова. Выбух праведзены напружана і заканчэння тэрміну мараторыя, аб'яўленага Савецкім Саюзам у аднабаковым парадку. Учора стала вядома, што ў бліжэйшыя дні, у бліжэйшы час ЗША маюць намер узарваць яшчэ адно ядзернае ўстройства.

Савецкія людзі, як і ўсе людзі добрага волі ва ўсіх краінах, абураны такімі дзеяннямі ЗША. Аб гэтым яны пішуць у сваіх пісьмах у Цэнтральны Камітэт партыі і просяць даць ацэнку ўзнікшай сітуацыі. Пытаюць, як гэта ўсё трэба разумець? Якія з гэтага выхадзяць вывады? Чаму ЗША пайшлі на такі крок? Як збіраецца дзейнічаць у гэтых умовах кіраўніцтва нашай краіны?

Мы лічым сваім абавязкам адказаць на гэтыя звароты. Вось, уласна, чым выклікана мая сённяшняя сустрэча з вамі.

Прама скажу, мы разглядаем цяперашнія дзеянні амерыканскай адміністрацыі, якая працягвае ядзерныя выпрабаванні, нягледзячы на настойлівыя патрабаванні народаў, як правакацыйныя, як дэманстратыўныя выклікі Савецкаму Саюзу, але не толькі яму, а і ўсяму свету, усім народам, у тым ліку і свайму ўласнаму народу.

Ва ўмовах, калі ў свеце накоплены цэлыя горы гаручага ядзернага матэрыялу, пытанне аб спыненні ядзерных выпрабаванняў набыло велізарнае значэнне. І гэта зразумела.

Па-першае, спыненне ядзерных выпрабаванняў — гэта самы рэальны шлях да біцца спынення гонкі ўзбраенняў. Без такіх выпрабаванняў нельга ні ўдасканалваць, ні ствараць новыя віды ядзернай зброі. Карацей кажучы, калі б разам са Злучанымі Штатамі, іншымі ядзернымі дзяржавамі мы дагаварыліся аб спыненні ядзерных выбухаў, гэта дазволіла б зрушыць з мёртвага пункта ўвесь працэс ядзернага раззбраення.

Далей, працяг выпрабаванняў наносіць велізарную і, магчыма, яшчэ да канца не вывучаную шкоду прыродзе, таму самаму навакольнаму асяроддзю, у якім усе мы з вамі жывём. Хіба мы не адчуваем сябе абавязанымі па-

клапаціцца аб уласным доме? І не толькі аб сабе, але і аб нашых дзецях, унуках.

І, нарэшце, у гэтай цяжкай справе не прыходзіцца пачынаць як бы з нуля. Пройдзены пэўны шлях, набыты сумесны вопыт: я маю на ўвазе, што ўжо многа гадоў не праводзіцца выпрабаванні і ў атмасферы, і ў вадзе, і на сушы. Не было ядзерных выбухаў і ў космасе.

Іменна з улікам гэтых абставін, старанна ўзважыўшы ўсе «за» і «супраць», Савецкі Саюз 8 месяцаў назад у дзень 40-й гадавіны трагедыі Хірасімы і Нагасакі ўзяў на сябе ініцыятыву надзвычайнай важнасці — спыніць любыя ядзерныя выбухі як у ваенных, так і ў мірных мэтах і заклікаў Злучаныя Штаты Амерыкі і іншыя ядзерныя дзяржавы пераняць яго прыклад — пачаць рух па шляху ядзернага раззбраення.

Мне ўжо даводзілася гаварыць аб тым, што прыняццё такое рашэнне нам было няпроста ва ўмовах неспадаючай напружанасці ў міжнароднай абстаноўцы. Калі хочаце, для такога кроку запатрабаваліся і разуменне адказнасці, якая ляжыць на ўрадах ядзерных дзяржаў, і адпаведная палітычная воля. Дзейнічаючы так, савецкае кіраўніцтва мела мандат свайго народа, які ведае цану міру, шчыра імкнецца да яго захавання і ўмацавання, да супрацоўніцтва з усімі народамі.

Дзейнічаючы так, мы зыходзілі з глыбокага пераканання, што свет у сваім развіцці ўступіў у такі этап, які патрабуе новых падыходаў да пытанняў міжнароднай бяспекі. Нельга сёння, у ядзерна-касмічную эру, мысліць катэгорыямі мінулага. Трэба нарэшце ўсім зразумець, што ўсё карэнным чынам змянілася. І цяпер пытанне ўжо стаіць не толькі аб захаванні міру, але і аб выжыванні чалавецтва.

Вось, уласна, матывы нашага рашэння аб аб'яўленні аднабаковага мараторыя на ядзерныя выпрабаванні.

Добры пачын Савецкага Саюза — я гэта павінен сказаць з велізарным задавальненнем — выклікаў у свеце разуменне і шырокае адабрэнне. Нашу акцыю высока ацанілі працоўныя ўсіх краін: і камуністы, і сацыял-дэмакраты, і лібералы, і кансерватары, і хрысціяне, і мусульмане, мноства грамадскіх арганізацый, вядомых палітычных дзеячаў, прадстаўнікоў навукі і культуры, мільёны простых людзей.

А як павёў сябе другі бок? Я маю на ўвазе адміністрацыю ЗША.

На словах яна — за ліквідацыю ядзернай зброі. З яе боку зроблена нямала заяў наконт гэтага. На справе ж зноў выявіўся разрыў паміж словамі і практычнай палітыкай. Нягледзячы на заклік і прыклад Савецкага Саюза, настойлівыя патрабаванні і амерыканскага народа, і народаў усяго свету, урад ЗША працягваў праводзіць ядзерныя выпрабаванні.

Мы ўскладалі пэўныя надзеі на жэнеўскую сустрэчу з прэзідэнтам Злучаных Штатаў Амерыкі, разлічвалі дагаварыцца з ім і па гэтым пытанню. Як вы памятаеце, з абодвух бакоў і сумесна там былі зроблены абнадзейваючыя заявы: аб недапушчальнасці ядзернай вайны, аб немагчымасці перамагчы ў такой вайне, аб тым, што бакі не будуць імкнуцца да ядзернай перавагі.

Вынікі жэнеўскай сустрэчы пабудзілі нас зрабіць яшчэ адзін крок добрага волі — прадоўжыць мараторый да 31 сакавіка гэтага года. Тым самым мы на справе пацвердзілі адказныя адносіны да дыялога кіраўнікоў дзвюх дзяржаў і спадзяваліся, зразумела, на крокі ў адказ адміністрацыі ЗША.

Думаю, вы згодзіцеся з тым, што і наша Заява ад 15 студзеня гэтага года, у якой вызначана канкрэтная, рэалістычная праграма ліквідацыі ядзерных узбраенняў, — гэта яшчэ адно сведчанне нашых сапраўдных намераў — пакласці канец ядзернаму процістаянню. Робячы гэты крок, мы менш за ўсё думалі аб тым, каб набраць, як у гэтых выпадках гавораць журналісты, лішняй прапагандысцкай «ачкі», перахірыць, перайграць другі бок. Такі падыход да вострых праблем сучаснай палітыкі мы лічым недапушчальным. Нашы дзеянні былі прадиктаваны нашай адказнасцю і перад савецкім народам, і перад іншымі народамі, адказнасцю за ліквідацыю ядзернай пагрозы, за захаванне і ўмацаванне міру.

У лютым лідэры шасці недалучаных дзяржаў, выражваючы дамінуючы настрой ў сусветнай грамадскай думцы, звярнуліся да кіраўнікоў Савецкага Саюза і Злучаных Штатаў з настойлівым заклікам устрымацца ад ядзерных выбухаў у перыяд да новай савецка-амерыканскай сустрэчы. Мы на гэта адказалі згодай.

Здавалася натуральным з боку адміністрацыі ЗША практычнымі дзеяннямі падтрымаць ініцыятыву Савецкага Саюза, пайсці насустрач чаканням народаў. Ды нарэшце — іменна спрамамі пацвердзіць і свае ўласныя заявы, зробленыя ў Жэневе. Але гэтага не адбылося.

Па ўсім відаць: кіруючая групка ЗША паставіла вузкакарыслівыя інтарэсы ваенна-прамысловых колаў вышэй інтарэсаў усяго чалавецтва і свайго ўласнага народа. Прычым немалаважна і тое, як гэта ўсё робіцца: дэманстратыўна, высакамерна, з грэбаваннем думкі сусветнага супольніцтва. Ні пачуцця рэальнасці, ні пачуцця адказнасці!

Становіцца усё больш відавочным, што кіруючыя колы ЗША працягваюць рабіць упор на правядзенне мілітарысцкай лініі, стаўку на сілу, з тым каб дыктаваць сваю волю іншым краінам і народам. Пры гэтым на ўвесь голас робяцца заявы, што іменна такім спосабам яны будуць уздзейнічаць і на палітыку Савецкага Саюза.

Што можна сказаць наконт гэтага? Гэта спробы з непрагоднымі сродкамі. Нікому ніколі раней не ўдалося сілавая прыёмы супраць нашай дзяржавы, а цяпер яны проста смешныя. Ды і народы іншых краін усё больш актыўна адхіляюць палітыку дыктату ў міжнародных адносінах, якая ўжо аджыла свой век.

Перад савецкім палітычным кіраўніцтвам цяпер паўстала няпростасе пытанне: як рэагаваць на такія паводзіны Злучаных Штатаў Амерыкі?

Наша пазіцыя ясная. Мы лічым: свет уступіў у перыяд адказных рашэнняў. Так, у перыяд адказных рашэнняў. Мы не сыдзем з курсу на захаванне і ўмацаванне міру, з усёй пэўнасцю пацверджанага і XXVII з'ездам КПСС. Выконваючы волю свайго народа, Савецкая дзяржава будзе і ў далейшым нарошчваць намаганні для забеспячэння ўсеагульнай бяспекі. Мы гэта будзем рабіць, узаемадзейнічаючы з усімі краінамі і іх народамі.

Што датычыць нашага аднабаковага мараторыя, то я магу сказаць, што ён паранейшаму дзейнічае да 31 сакавіка 1986 года. Але і пасля гэтай даты, як было аб'яўлена, мы не будзем праводзіць ядзерныя выбухі, калі гэтак жа будуць рабіць і Злучаныя Штаты. Мы яшчэ раз даём амерыканскай адміністрацыі шанц прыняць адказнае рашэнне — спыніць ядзерныя выбухі.

У адваротным выпадку Савецкі Саюз адноўіць выпрабаванні. Гэта павінна быць зусім ясна. Мы шкадуем аб гэтым, але вымушаны будзем гэта зрабіць, таму што не можам прынесці у ахвяру ўласную бяспеку, бяспеку сваіх саюзнікаў. Гавару аб усім гэтым, каб не было недагаворванняў па гэтым пытанню.

Разам з тым яшчэ і яшчэ раз падкрэсліваю: наш галоўны намер — спыніць гонку ядзерных узбраенняў. Самым простым, ясным і дзейным крокам да гэтага было б спыненне ядзерных выбухаў.

Мы прапанавалі неадкладна пачаць перагаворы аб пэўнай забароне выпрабаванняў ядзернай зброі, уключаючы пытанні кантролю. Для Савецкага Саюза прымальныя любыя варыянты — двухбаковыя савецка-амерыканскія перагаворы, трохбаковыя з удзелам Англіі, шматбаковыя ў рамках Жэнеўскай канферэнцыі па раззбраенню.

Цяпер мы прыйшлі да таго, каго вываду: абстаноўка патрабуе неадкладных дзеянняў. Яшчэ не позна спыніць гонку ядзерных узбраенняў. Патрэбен першы буйны крок у гэтым напрамку. Такім крокам магло б быць спыненне ядзерных выпрабаванняў усімі — перш за ўсё, Савецкім Саюзам і Злучанымі Штатамі Амерыкі, а таксама іншымі ядзернымі дзяржавамі. Мы надаём велізарнае значэнне вырашэнню гэтай задачы, якая закранае лёс усіх народаў.

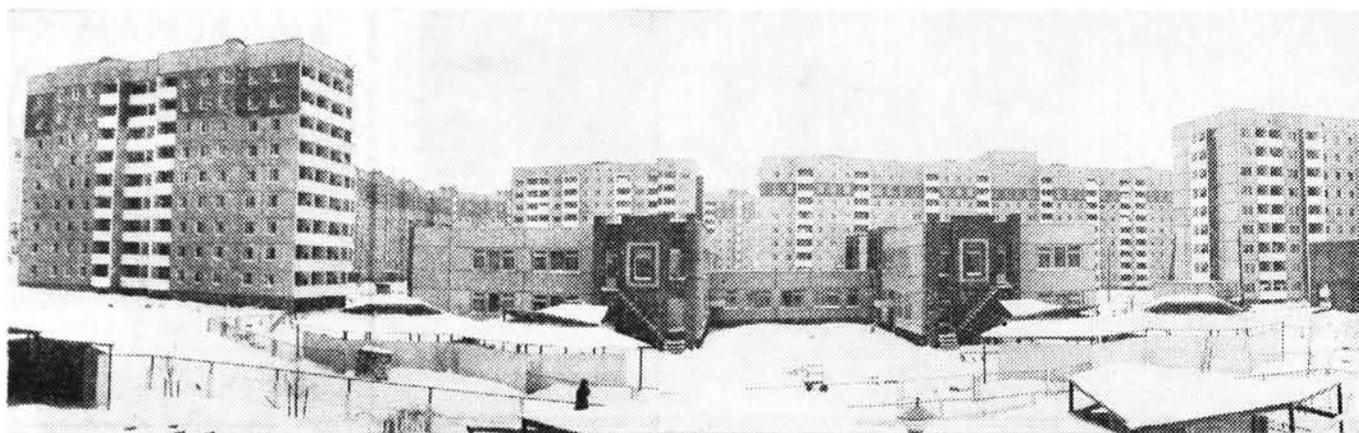
Я гатоў ужо ў бліжэйшы час сустрэцца з прэзідэнтам Рэйганам у Лондане або Рыме, любой іншай еўрапейскай сталіцы, якая згодзіцца нас прыняць, каб дагаварыцца па гэтым пытанню, і я не баю непераадольных перашкод да гэтага — ні палітычных, ні тэхнічных, ні іншых. Патрэбны — неабходная палітычная воля і разуменне нашай узважанага адказнасці. Мы прапануем сустрэцца, абмяняцца думкамі па гэтай актуальнай праблеме і даць даручэнні падрыхтаваць адпаведнае пагадненне.

Мы спадзяемся, што гэта прапанова Савецкага Саюза будзе належным чынам ацэнена і правільна ўспрынята прэзідэнтам Злучаных Штатаў Амерыкі, урадамі краін Еўропы і Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі, усяго свету.

Час не чакае. Ад імя савецкага народа мы звяртаемся да амерыканскага народа і яго ўрада, народаў і ўрадаў усіх краін з заклікам актыўна, практычнымі дзеяннямі садзейнічаць таму, каб забарона на ядзерныя выбухі стала фактам, непарушнай нормай міждзяржаўных адносін.

Чалавецтва стаіць на рубяжы, які патрабуе гранічнай адказнасці. Вынікі ядзернай гонкі могуць стаць небяспечна непрадказальнымі. Трэба дзейнічаць разам. Гэта датычыць усіх і кожнага.

Аб усім гэтым я і хацеў сказаць, дарагія таварышы, на нашай сённяшняй сустрэчы з вамі. Да пабачэння.

На ўсходняй ускраіне Мінска будуюцца новыя мікрараён Уручча-1. Першых наваселаў ён прыняў у канцы мінулага года. Сёння тут ужо вырас буйны жылы масіў са школай, дзіцячымі садамі, магазінамі, кафэ. Усяго ж на 19-гектарнай плошчы мікрараёна Уручча-1 будзе пабудавана 17 дамоў. Наваселлі ў іх справяць больш за 8 тысяч мінчан. А да 1990 года на гэтай ускраіне беларускай сталіцы, якая хутка сальцеца з горадам у адно цэлае, будзе пабудавана 4 буйныя раёны.

НА ЗДЫМКУ: новы мікрараён Мінска — Уручча-1.

Фота У. ШУБЫ.

Мінеральныя ўгнаенні, у састаў якіх увайшлі мікраэлемэнты, пачало пастаўляць працаўнікам сельскай гаспадаркі краіны гродзенскае аб'яднанне «Азот». Гэта не адзіная навінка хімікаў. Цяпер яны асвойваюць выпуск вадкіх азотных ўгнаенняў. Калектыў прадпрыемства добра працуе ў першым годзе пяцігодкі. За два з паловай месяцы рэалізавана прадукцыі звыш плана на сотні тысяч рублёў. Павелічэнне яе выпуску дасягаецца за кошт планамернага расшырэння вытворчых магутнасцей, ажыццяўлення распрацаванай у аб'яднанні шырокай праграмы інтэнсіфікацыі. Ад выканання мерапрыемстваў па ўкараненню новай тэхнікі на прадпрыемстве плануецца атрымаць сёлета эканамічны эфект на суму не менш двух мільёнаў рублёў. Рэканструкцыя другой чаргі вытворчасці капралактам, які таксама выпускаецца на аб'яднанні «Азот», ужо праведзена, што дазволіць перакрыць на 3 тысячы тон яе гадавую праектную магутнасць. Паспяхова вырашаючы вытворчыя задачы, гродзенскія хімікі маюць магчымасць накіроўваць на сацыяльнае развіццё значна больш сродкаў, чым раней.

НА ЗДЫМКАХ: начальнік тэхналагічнай змены Валянцін ТКАЧОЎ (другі злева) абмяркоўвае з калектывам мерапрыемствы па інтэнсіфікацыі вытворчасці капралактам; на складзе гатовай прадукцыі аб'яднання «Азот».

Фота А. ТАЛОЧКІ.

КАМП'ЮТЭР НА ПАРЦЕ

У майго 14-гадовага пляменніка з'явілася новае хобі — камп'ютэры. Праўда, калекцыя яго складаецца пакуль што толькі з газетных і часопісных матэрыялаў, дзе расказваецца пра гэтыя разумныя машыны. Самі ж камп'ютэры, якія захапілі хлопца, знаходзяцца ў школе, у дысплейным класе, куды ён прыходзіць пасля ўрокаў на факультатывныя заняткі. Словы «дысплей», «відэатон», «дыялогава-вылічальны комплекс» і іншыя, што нарадзіла эпоха камп'ютэрнай тэхнікі, цяпер трывала замацаваліся ў лексіконе сямікласніка звычайнай мінскай школы. І я не здзіўляюся. Хутчэй наадварот: здзіўна было б, калі б школьнік другой паловы 80-х гадоў нічога пра гэта не ведаў.

Праўда, яшчэ гадоў пяць назад бацькі сённяшніх шасці-, сямікласнікаў наўрад ці думалі, што іх дзеці ўжо ў школе пазнаёмяцца з электронна-вылічальнай тэхнікай. Здавалася, што гэта справа адносна далёкай будучыні. Але ж, як бачым, час унёс карэктывы.

З пачатку гэтага навучальнага года ва ўсіх школах нашай краіны пачалі выкладаць новы прадмет — «Асновы інфарматыкі і вылічальнай тэхнікі». Да новага курсу выдзелены праграма і падручнік. Заняткі вядуць настаўнікі фізікі і матэматыкі, якія прайшлі адпаведную падрыхтоўку. Дарэчы, Саветскі Саюз — першая краіна ў свеце, дзе гэтая дысцыпліна ўключана ў школьную праграму ў якасці абавязковай. У дзевятым класе на яе адводзіцца адна гадзіна ў тыдзень, у дзесятым — будзе дзве. Але, як паказвае школьная практыка, з камп'ютэрнай тэхнікай пачынаюць знаёміцца нават вучні малодшых класаў, хаця ў іх раскладзе гэтага прадмета пакуль няма. У дысплейным класе сярэдняй школы № 19 горада Мінска я бачыў трэцякласнікаў, якія адчувалі сябе тут даволі ўпэўнена. А ў другой мінскай школе мяне запрасілі на ўрок матэматыкі. Шасці-, сямігадовыя дзеці вучыліся простым арыфметычным дзеяннем з дапамогай камп'ютэра. «Пяцёркі» і «чацвёркі» ім таксама ставіла машына. Гэтыя заняткі нагадвалі хутчэй цікавую гульню, чым звычайны ўрок, што, відаць, у навучанні такіх васьмінагаў яскраві і важна.

Дысплейныя класы, у якіх

займаюцца школьнікі, абсталёўваюцца персанальнымі камп'ютэрамі, што выпускае наша прамысловасць. У такім класе зручна працаваць і дзецям, і педагогам. У руках вучняў — дастаткова надзейны вылічальны апарат, а ў настаўніка — вылічальная машына. З дапамогай сістэмы сувязей яны маюць магчымасць весці дыялог.

Вучоныя распрацавалі для школьнікаў таксама спецыяльную мову праграмавання, якая аблягчае працэс вывучэння вылічальнай тэхнікі. Мова дастаткова простая ў зносінах чалавека з машынай. Сама праграма зроблена мінімальна кароткай, каб у ёй не было нічога лішняга. Школьнік можа лёгка «рэдагаваць» гэтую праграму. Спецыялісты гавораць, што, валодаючы такой простаю мовай праграмавання, вучням няцяжка будзе перайсці да іншых больш складаных моў.

Наогул, вучоныя лічаць, што развіццё інфарматыкі ў СССР, як, зрэшты, і ў іншых краінах, ідзе да таго, каб інтэлектуальная частка работы ўсё больш прыпадала на машынную тэхніку і патрабавала ад чалавека ўсё менш спецыяльных ведаў, каб зносіны чалавека з машынай адбываліся на той блізкай і зразумелай людзям мове, да якой яны прызвычаліся. Не трэба думаць, сцвярджаюць спецыялісты, што разам з ускладненнем вылічальных машын будзе ўскладняцца і кіраванне імі.

Безумоўна, пакуль што не ў кожнай школе ёсць дысплейныя класы, абсталёваныя персанальнымі камп'ютэрамі і электронна-вылічальнай машынай. Аднак, за адзін год, гэтага не зробіш. Уявіце маштабы: толькі ў нашай рэспубліцы сёння больш за 6 тысяч школ. Працэс камп'ютэрызацыі ідзе паступова. Акрамя цэнтралізаваных паставак, школы атрымліваюць вылічальную тэхніку таксама ад універсітэтаў, інстытутаў, вылічальных цэнтраў і іншых устаноў, якія маюць камп'ютэры. У перспектыве ж дысплейныя класы будуць у кожнай школе. Нездарма ў апошні час у нас стала папулярнай фраза: «Праграмаванне — другая пісьменнасць». Яно робіцца такім жа неабходным чалавеку, як уменне чытаць і пісаць.

Ігар ГЕРМЯНЧУК.

ПІСЬМЫ ЗБЛІЗКУ

ДАРОГА САЛДАТА

Высокі, сівы, ён стаў ля дарогі і пільна, як чалавек, які пазнае нешта дарагое, глядзеў на някідкі палескі пейзаж.

Неяк адразу запала ў памяць яго незвычайнае для тутэйшых мясцін імя — Вуколі Кодуа. І запомніўся погляд адкрыты, але ўважліва-строгі. Падобны погляд у тых, хто па роду заняткаў мае справу з людзьмі і прывык іх трапіна ацэньваць. У дактароў, напрыклад, ці настаўнікаў.

Вуколі Кодуа прыехаў з Грузіі. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. Што прывяло на Брэстчыну былога Франтавіка?

— Вось, зірніце, — працягнуў ён выціваючы зялёную кніжку...

Чытаю: «Пасведчанне ўдзельніка партызанскага руху. Выдана Маларыцкім райвыканкомом Брэсцкай вобласці».

— Значыць, вы партызанілі тут?

Так, Кодуа партызаніў у нашых краях. І ўжо трэці раз прыязджае з далёкага Каўказа, каб яшчэ раз сустрэцца з беларускай зямлёй і яе людзьмі.

— Успамінаецца, вядома, многае, — гаворыць ён. — Ды і хіба можна забыць той час?

Вуколі Лаўрэнцьевіч працуе настаўнікам. Усё жыццё (а яму хутка семдзесят) выкладае гісторыю ў сельскай школе, якую яшчэ ў 1921 годзе заснаваў яго бацька.

Свой апошні экзамен студэнт Кутаіскага педінстытута здаваў у сорок першым, 22 чэрвеня, у той самы дзень, калі пачалася Вялікая Айчынная вайна. А на наступны дзень ён ужо запісаўся добраахвотнікам у Чырвоную Армію. Таму што экзамен на вернасць Радзіме трымаў ужо ўвесь савецкі народ.

Паўночны Каўказ, Керч, Украіна... Мяняліся адрасы палёвой пошты. У сорок трэцім, у баі пад Херсонам, старшы сяржант Кодуа быў ранены. Асколак трапіў у галаву. Вуколі ўпаў, і выпалены стэп, грукат бою — усё знікла. Апрытомнеўшы, ён скрозь крывавы туман убачыў вакол фашыстаў. Зразумеў: гэта палон...

Праз некалькі дзён знясленага савецкага воіна разам з іншымі палоннымі прыкладамі выгналі з эшалона, які спыніўся на нейкай станцыі. Аказалася, іх прывезлі ў акупіраваную Польшчу. У раёне Любліна, дзе дзень і ноч дыміў крэматорый злавеснага Майданака, знаходзіўся адзін з лагераў для ваеннапалонных. Іменна туды трапіў Кодуа.

Голад, зверскія здзекі ахоўнікаў, катаржыныя работы. Асабліва пакутавалі раненыя і кантужаныя. Выручыла Кодуа з дзяцінства выпрацаваная вынослівасць. Нават цяпер, праз чатыры з лішнім дзесяцігоддзі, яму не займаць здароўя. Высокі, стройны Вуколі Лаўрэнцьевіч выглядае дужым чалавекам. Тады, у лагерах, хоць і сказвалася яшчэ раненне, малады арганізм вытрымаў. І Кодуа, як толькі адчуў, што сілы стане, вырастаў не цягнуць, выкарыстаў любы шанец для ўцёкаў.

Удача абяцала свабоду. Цана правалу была адна — смерць. Ён гэта добра разумеў.

Прыкладна праз тыдзень, прыглядаючыся да вязняў, Вуколі звярнуў увагу на двух байцоў, якія таксама наважыліся ўцячы. Аб'ядналіся. Яшчэ праз тыдзень групу палонных, як заўсёды, пагналі на работы. І яны рванулі з калонамі.

— Нам пашанцавала, — гаворыць мой субяседнік. — Фашысты апамяталіся не адразу. А побач пачынаўся лес.

Мясцовы селянін, які сустраўся ў лесе, расказаў, што ў гушчары хаваюцца яшчэ некалькі чырвонаармейцаў. Па парадзе палыка Кодуа і яго таварышы знайшлі абарваных і знясіленых байцоў. У той жа дзень іх маленькая група рушыла ў бок далёкага фронту.

Прабіраліся лясамі па звярных сцежках. Некалькі сутак ішлі, прадзіраючыся скрозь зараснікі. Нарэшце наперадзе заблішчэў Буг. Дачакаўшыся ночы, пераправіліся на той бераг. І зноў, падаючы ад стомы, ішлі і ішлі наперад. Значавалі яны калі нейкай вёскай. На досвітку трое пайшлі да крайніх хат. Трэба было разведзець становішча. На іх ішчасце, у вёсцы стаялі партызаны з брыгады імя Сталіна.

Так грузін Вуколі Кодуа стаў партызанам Беларусі. Да лета сорок чацвёртага, калі фарміраванні народных месціўцаў злучыліся з часцямі рэгулярнай арміі, ваяваў ён у атрадзе імя Жукава. Удзельнічаў у смелых рэйдах і аперацыях, яго асабістую адвагу не раз адзначаў камандзір атрада В. Каткоў.

— Да кастрычніцкіх святаў, на дваццаць шостую гадавіну рэвалюцыі, мы падрыхтавалі акупантам свой «падарунак», — успамінае Вуколі Лаўрэнцьевіч. — У Шацку ворагі мелі буйны гарнізон. Раптоўным ударам партызаны разбілі яго. Фашысты потым доўга не маглі ачوماцца ад нашага дзёрзкага і хуткага налёту.

— А калі вызвалілі Брэстчыну, як склаўся лёс? — пытаюся я.

— Зноў фронт. Прызначылі мяне ў артылерыйскі полк камандзірам разліку. І да самай Перамогі — на перадавой. Дайшоў да Эльбы.

А. СУВОРАЎ.

ЛАЗЕР-МАЛЮТКА

Не мае аналагаў па большасці характарыстык аптычны квантавы генератар на вадкіх арганічных фарбавальніках, створаны беларускімі фізікамі.

Я пабываў у лабараторыі лазернай спектраскапіі Мінскага педагагічнага інстытута, дзе пад кіраўніцтвам члена-карэспандэнта Акадэміі навук рэспублікі А. Рубінава стваралася навінка.

— Канструкцыя так званых рос-лазера нескладаная, — тлумачыць кандыдат фізіка-матэматычных навук А. Даско. — Дэталей мінімум: металічная кюветка, галаграфічная рашотка, люстэрка ды некалькі лінзаў — гэта разоў у дваццаць менш, чым у самага простага аналага. Рабіць яго можна не толькі ў заводскіх цэхах, але і ў лабараторных умовах. Натуральна, што такое простае прыстасаванне і каштуе нядорога. Нават не буду гаварыць пра цану: для прыбораў падобнага класа яна мізэрная. Такіх маленькіх, простых і танніх прыбораў пакуль ніхто яшчэ не рабіў.

Асноўнае прызначэнне навінкі — спектраскапія. Першыя ўзоры прыбора, створанага мінчанамі, ужо перададзены вучоным Інстытута спектраскапіі АН СССР — там мікразлазеры ўстанавілі на самых адчувальных на сённяшні дзень спектрометрах, здольных выяўляць самыя нязначныя прымесі ў розных рэчывах — цвёрдых, вадкіх, газападобных.

— Яны будуць падлічваць атамы ў палявых умовах, — жартуе старшы навуковы супрацоўнік С. Рыжакінін і тлумачыць: — Прыбор масквітоў унікальны, але пакуль мае істотны недахоп — вельмі грувасты. Наша распрацоўка дазволіць змяніць вялікія і складаныя лазеры на мініяцюрны, адмовіцца ад ЭВМ і складанай электронікі, якія задаюць квантавым генератарам патрэбныя параметры. Комплекс адразу стане кампактным, яму не будуць страшныя вібрацыі. Пасля такой мадыфікацыі яго можна прымяняць і ў полі, і ў заводскім цэху, і на борце акіянаграфічнага судна. Гэта дасць магчымасць улоўліваць у вялікай масе рэчыва прысутнасць нават аднаго-двух «чужых» атамаў.

— Мы плануем, — гаворыць А. Рубінаў, — што наш лазер знойдзе самае шырокае прымяненне як у навуцы, так і ў прамысловасці. Ён абавязкова знойдзе прымяненне ў такіх галінах, як геалогія, біялогія, медыцына. Я нават не магу абмежаваць спіс магчымых сфер, дзе не абысціся без лазера-малюткі.

Р. НОВІКАЎ.

Мінск. Ленінскі праспект.

Фота У. ШУБЫ.

СОВЕТОЛОГИ МЕНЯЮТ ТЕРМИНЫ В ОБЛАСТИ КУЛЬТУРЫ

А СМЫСЛ—ПРЕЖНИЙ

В культурном разделе новой редакции Программы КПСС, принятой XXVII съездом партии, подчеркивается: главная линия в развитии советского искусства — укрепление связи с жизнью народа, правдивое и высокохудожественное отображение социалистической действительности.

Этот раздел весьма заинтересованно комментировался на Западе. Более чем вероятно, что с ним знаком и такой известный культуролог, как Норман Сент-Джон Стивас, английский делегат на Международном культурном форуме в Будапеште. Однако он социалистическое искусство «закрывает».

«Не существует искусства капиталистического и социалистического. Есть только хорошее и плохое». Это утверждение Сент-Джон Стиваса (и его единомышленников) с недоумением воспринимают многие люди, причастные к культурному процессу.

Соотечественник английского делегата писатель Джеймс Олдридж заявляет по этому поводу: «Искусство различно по своей социальной природе, и делить его только на плохое и хорошее — вульгарно и неправильно. Любому школьнику старших классов известно, что каждая историческая эпоха порождает свое искусство».

Известно это, конечно, и Норману Сент-Джон Стивасу. И он, и его единомышленники догадываются, видимо, также и о том, что «капиталистическое и социалистическое искусство» от их слов не исчезнут. Так в чем же тогда дело? Всего лишь... в замене понятий.

Для прояснения ситуации совершим небольшой экскурс в прошлое. Вначале у советологов фигурировал тезис: советского искусства нет и быть не может. Затем последовали «коррективы»: в русском искусстве отмечался «золотой» (XIX) век, «серебряный» (начало XX) и «оловянный» — советский период. Следующее открытие: существует «официальное» и «неофициальное» советское искусство, «казенное» и «оппозиционное». И вот последнее откровение — «хорошее» и «плохое». Очевидно, что такие определения лишь своеобразные синонимы: «плохое» — социалистическая художественная культура, «хорошее» — культура, выступающая с антисоциалистических, антисоветских позиций. И в основе этой сло-

весной игры все та же теория конвергенции, идея «сглаживания» различий между капиталистическим и социалистическим обществом, а точнее — поглощение второго первым. А поскольку, по логике, равняться надо только на хорошее, то, следовательно, «плохое», социалистическое должно исправляться и «хорошеть».

Несколько конкретных примеров на тему, что такое «хорошо» и что такое «плохо».

Американский фильм «Рэмбо. Первая кровь. Часть вторая», с советской точки зрения, — плохая картина. Она прославляет насилие и проповедует расизм. Однако наши оппоненты считают ее хорошей — «она помогает растить настоящих мужчин и избавляет от вьетнамского синдрома».

На американских и европейских экранах советские солдаты с автоматами гонятся за американскими школьниками, советские люди изображаются чудовищами, монстрами. «Вы не понимаете особенностей нашего образа жизни», — объясняют нам американские корреспонденты в Москве. — В США самое демократическое общество в мире. Здесь каждый обладает полной свободой творческого выражения».

На советских экранах американские солдаты с автоматами не гонятся за московскими школьниками. В СССР пропаганда войны, ненависти и вражды запрещена законом. А с точки зрения наших оппонентов — это нарушение принципов свободы и демократии, это «нехорошо». Есть ли тут логика? И если есть, то какая?

Понятие «диссидент» в современной западной литературе стало синонимом понятия «хороший художник». В советской — синонимом плохого художника-самозванца, и в подавляющем большинстве случаев это действительно так. Помните Тарсиса? За рубежом его вначале сравнивали с Львом Толстым, а потом признали душевнобольным человеком. Сняжковского ставили в один ряд с Достоевским. Кто помнит о нем сейчас, хотя он и подрабатывает с десятком других «художников» чтением проникнутых бессильной злобой удручающе унылых воспоминаний. Зиновьева, не имеющего понятия о литературной технике, ставили в один ряд с Джонатаном Свифтом. Свифт остался и в истории, и в литера-

туре, а где Зиновьев?

Новость Василия Быкова «Сотников», по нашему мнению, несомненная удача советского писателя. Западно-германский критик Шарлотта Шмитц считает ее плохой, а героя повести называет «моралистом с бессмысленной жертвенной смертью». «Я не знаю, каковы критерии подвига у Ш. Шмитц», — писал В. Быков, — но для меня Сотников — герой. Да, он не разгромил врага, но он остался человеком в самой бесчеловечной ситуации».

Идеология и искусство. Сочетание этих слов и сегодня шокирует советологов. «Нельзя связывать литературу с политикой» — вот их главный постулат. Сами же они к советской литературе, культуре вообще прикладывают мерки именно политические, а не эстетические.

Впрочем, это и понятно. Подходить с эстетической точки зрения к советскому искусству им уже невыгодно. Оно стало всемирно известно, оно заявило о себе такими именами, как Горький, Маяковский, Есенин, Шолохов, Твардовский, Катаев, Шостакович, Сарьян, Довженко, Уланова, Плисецкая, Рихтер, Щедрин... Оппоненты советской художественной культуры вынуждены признать талант этих выдающихся мастеров, но пытаются отрицать содержание их творчества. Потому что оно социалистическое по своему духу.

Политика политикой, но ведь существует и такое связанное с ней понятие, как мораль. Мораль большинством советологов отвергается. «Если бы я считался с моралью, то перестал бы мыслить политически», — заявлял французский философ Раймон Арон, один из столпов западной культурологии. Невольно вспоминается слова великого французского философа Жан-Жака Руссо: «Те, кто захочет отдельно рассматривать политику и мораль, никогда ничего не поймут ни в политике, ни в морали».

Таковы некоторые признаки слов «хорошее» и «плохое» в контексте советологов. Эти понятия существуют не в вакууме. И всегда, чтобы не ошибиться при определении, стоит задавать вопрос: хорошее — для кого? Плохое — с чьей точки зрения? И тогда новые «хорошие» термины не смогут скрыть плохих мыслей и намерений.

Гавриил ПЕТРОСЯН,
обозреватель АПН.

Што? * Як? * Чаму?

Многія замежныя турысты з капіталістычных краін здзіўляюцца поўнай адсутнасцю на вуліцах нашых гарадоў дэманстрацый, забастовак каля варотаў прадпрыемстваў — гэтых распаўсюджаных форм барацьбы рабочых за свае правы на Захадзе, а часта і адзінага сродку звярнуць увагу ўлад на свае патрабаванні, выказаць сваю думку па той ці іншай праблеме. Справа тут не ў забароне элементарных дэмакратычных свабод, як сцвярджаюць буржуазныя палітыканы. Наадварот, у прадстаўленні савецкім працоўным надзвычай шырокай дэмакратыі. Пераканаўчым праўдзівым нем яе з'яўляецца тое, што на дзейнасць адміністрацыі як маленькага прадпрыемства, так і вышэйшага органа дзяржаўнай улады вялікі ўплыў аказвае

ГРАМАДСКАЯ ДУМКА ПРАЦОЎНАГА КАЛЕКТЫВУ

Праект Асноўных напрамкаў эканамічнага і сацыяльнага развіцця СССР на 1986—1990 гады і на перыяд да 2000 года, новых рэдакцый Праграмы і Статута КПСС былі змешчаны ў савецкім друку задоўга да адкрыцця XXVII з'езда КПСС і прыняцця на ім гэтых дакументаў. Яны былі надрукаваны для ўсенароднага абмеркавання і ў першую чаргу адрасаваны працоўным калектывам. Чаму Камуністычная партыя і Савецкі ўрад так высока ставяцца да іх, уважліва прыслухоўваюцца да голасу «нізоў»?

Калектывы заводаў, фабрык, калгасаў, саўгасаў, навукова-даследчых інстытутаў і гэтак далей — працоўныя, гэта асноўныя ячэйкі нашага сацыялістычнага грамадства. Вельмі розныя між сабою па роду заняткаў, па колькасці працоўных, па іншых прыметах, — кожны з іх характарызуецца ўнутраным адзіствам: агульнасцю вырашаемых задач. Роля працоўных калектываў у савецкім грамадстве вялікая: тут ствараюцца як матэрыяльныя, так і духоўныя каштоўнасці нашага народа, фарміруецца асоба грамадзяніна Краіны Саветаў.

Голас працоўнага калектыву — яго грамадская думка. Неогул, грамадская думка працоўнага калектыву — гэта адносіны большасці яго членаў да фактаў, падзей, працэсаў рэчаіснасці, якія не толькі адбываюцца непасрэдна ў ім, а і ва ўсёй краіне. Дзе і як высвятляюцца такія адносіны? Напрыклад, на агульным сходзе калектыву адкрытым галасаваннем. Ёсць і іншыя формы яго ўдзелу ў абмеркаванні пытанняў. Калектыв можа даверыць іх разгляд і вырашэнне розным грамадскім арганізацыям: групам, саветам, камісіям, камітэтам, якія прадстаўляюць яго. Ці ёсць сувязь паміж эканамічнымі, сацыяльнымі планами развіцця краіны і завода? Несумненна. Краіна плануе сваё развіццё на аснове перспектывы дзейнасці асобных прадпрыемстваў. Вось чаму ў ходзе перадз'ездаўскага абмеркавання вышэйназваных дакументаў працоўнымі калектывамі былі зроблены тысячы заўваг, многія з якіх, самыя слушныя, былі ўнесены ў канчатковыя рэдакцыі і аднадушна прыняты з'ездам. Так працоўны калектыв удзейнічае на палітыку Савецкай дзяржавы.

Грамадская думка — барометр і рэгулятар унутранага жыцця працоўнага калектыву. На Мінскім аўтамабільным заводзе праходзіў нечарговы вытворчы сход. У зале, дзе сабраліся работнікі аўтатранспартнага цэха, гаварылася практычна аб адным: нездаровым псіхалагічным клімаце ў калектыве. Выступаўшыя сыходзіліся на тым, што вінаваты ў гэтым начальнік цэха. Рэзкай крытыцы былі падвергнуты яго метады кіравання людзьмі і вытворчасцю. Так працоўны калектыв вырашыў лёс начальніка цэха: ён быў зняты з пасады. Трэба адзначыць, што супрацьдзейнічаць такому рашэнню нават пры жаданні не маглі вышэйстаячыя прадстаўнікі адміністрацыі завода, у тым ліку і дырэктар. Бо ў гэтым выпадку працоўны калектыв кіраваўся Законам СССР «Аб працоўных калектывах», які вызначае іх ролю, правы і абавязкі ў кіраванні савецкімі прадпрыемствамі, установамі і арганізацыямі. Гэты Закон быў прыняты Савецкай дзяржавай у 1983 годзе з мэтай далейшай унутранай дэмакратызацыі, што адпавядае курсу КПСС, які змешчаны ў яе Праграме.

Па сваёй сутнасці грамадская думка — духоўная з'ява. Аднак наданне працоўным калектывам узаконеных шырокіх дэмакратычных правоў у самакіраванні зрабіла яе рэальнай сілай. Сфарміраваная грамадская думка рэгулюе паводзіны як калектыву ў цэлым, так і кожнага асобнага чалавека.

У нядаўнім інтэрв'ю, якое даў Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў органу ФКП (Французскай камуністычнай партыі) газеце «Юманітэ», адным з пытанняў газеты было: «Ці маюць савецкія грамадзяне права «запраціцца» дзеяннем «патронаў» сваіх прадпрыемстваў? І не толькі «запраціцца», а і змяніць іх рашэнні?»

Простае і зразумелае для нас, грамадзян СССР, яно выклікала, відаць, зусім не выпадковым цікавасць французцаў. Ды і думаецца, і ў іншых краінах Захаду гэтая цікавасць не менш, а пры існуючым там сёння вострым дэфіцыце праўдзівай інфармацыі пра Савецкую дзяржаву. М. С. Гарбачоў даў канкрэтны і вычарпальны адказ. Падкрэсліў у яго адказе наступнае: «Практычна ўсе буйныя рашэнні рыхтуюцца і прымаюцца з удзелам работнікаў і пасля належнага абмеркавання».

Гэтыя важкія словы савецкага палітычнага кіраўніка поўнацэнна адпавядаюць ісціне.

Mikhail GORBACHOV:

WE LOOK CONFIDENTLY TO THE FUTURE

From Political Report

of the CPSU Central Committee to the 27th Party Congress

The 27th Congress of the CPSU has gathered at an abrupt turning point in the life of the country and the contemporary world as a whole. We are beginning our work with a deep understanding of our responsibility to the Party and the Soviet people.

Soviet society has gone a long way in its development since the now operative Party Programme was adopted. In substance, we have built the whole country anew, have made tremendous headway in the economic, cultural, and social fields, and have raised generations of builders of the new society. We have blazed the trail into outer space for humanity. We have secured strategic military parity and have thereby substantially restricted imperialism's aggressive plans and capabilities to start a nuclear war.

The positions of our Motherland and of world socialism in the international arena have grown considerably stronger.

HONESTLY AND FRANKLY

While duly commending the achievements, the leadership of the CPSU considers it to be its duty to tell the Party and the people honestly and frankly about the deficiencies in our political and practical activities, the unfavourable tendencies in the economy and the social and moral sphere, and about the reasons for them. For a number of years the deeds and actions of Party and Government bodies trailed behind the needs of the times and of life—not only because of objective factors, but also for reasons above all of a subjective order. The problems in the country's development built up more rapidly than they were being solved.

DEVELOPMENT OF DEMOCRACY

The acceleration of society's development is inconceivable and impossible without a further development of all the aspects and manifestations of socialist democracy.

The whole range of the Soviet citizen's socio-political and personal rights and freedoms should promote the broadening and further development of socialist democracy. The Party and the state regard the deepening of these rights and freedoms and the strengthening of their guarantees as their primary duty. But the gist of socialism is that the rights of citizens do not, and cannot, exist outside their duties, just as there cannot be duties without corresponding rights.

It is essential to stimulate the activity of our citizens, of one and all, in constructive work, in eliminating shortcomings, abuses and all other unhealthy phenomena, all departures from our legal and moral standards. Democracy was and remains a major lever of strengthening socialist legality, and stable legality was and remains an inseparable part of our democracy.

RESTRUCTURING OF PARTY WORK

The magnitude and novelty of what we have to do make exceptionally high demands of the character of the political, ideological, and organisational work conducted by the CPSU.

The Party can resolve new problems successfully if it is itself in uninterrupted development, free of the «infallibility» complex, critically assesses the results that have been attained, and clearly sees what has to be done. The new requirements being made of cadres, of the entire style, methods, and character of work are dictated by the magnitude and complexity of the problems and the need to draw lessons from the past without compromise or reservations.

The purpose of restructuring Party work is that each Party organisation—

from republican to primary—should vigorously implement the course set by the April Plenary Meeting and live in an atmosphere of quest, of renewal of the forms and methods of its activity. This can only be done through the efforts of all the Communists, the utmost promotion of democracy within the Party itself, the application of the principle of collective leadership at all levels, the promotion of criticism and self-criticism, control, and a responsible attitude to the work at hand. It is only then that the spirit of novelty is generated, that inertness and stagnation become intolerable.

In the Party there neither are nor should be organisations outside the pale of control and closed to criticism, there neither are nor should be leaders fenced off from Party responsibility.

The new edition of the Programme and also the proposed changes in the Party Rules register and develop the Bolshevik principles of Party building, the style and methods of Party work and the behavioral ethics of Communists that were elaborated by Lenin and have been tried and tested in practice.

THE IMPERATIVE OF PEACE

The struggle against the nuclear menace, against the arms race, for the preservation and strengthening of universal peace remains the fundamental direction of the Party's activities on the international scene.

● The modern world has become much too small and fragile for wars and a policy of force. It cannot be saved and preserved if the thinking and actions built up over the centuries on the acceptability and permissibility of wars and armed conflicts are not shed once and for all, irrevocably.

● The objective conditions have taken shape in which confrontation between capitalism and socialism can proceed only and exclusively in forms of peaceful competition and peaceful contest.

The US President said once that if our planet were threatened by a landing from another planet, the USSR and the USA would quickly find a common language. But isn't a nuclear disaster a more tangible danger than a landing of extraterrestrials? Isn't the ecological threat big enough? Don't all countries have a common stake in finding a sensible and fair approach to the problems of the developing states and peoples?

SOVIET PROGRAMME OF NUCLEAR DISARMAMENT

Concerning our Statement of January 15 of this year. Taken as a whole, our programme is essentially an alloy of the philosophy of shaping a safe world in the nuclear-space age with a platform of concrete actions.

What I am talking about is a plan of concrete actions strictly measured out in terms of time. The USSR intends to work perseveringly for its realisation, regarding it as the central direction of our foreign policy for the coming years.

● The Soviet Union lays no claim to more security, but it will not settle for less.

● The USSR is open to verification. There can be no disarmament without verification and verification without disarmament makes no sense.

Before it is too late it is imperative to find a realistic solution guaranteeing that the arms race does not spread to outer space.

The Soviet Union is prepared to resolve the question of intermediate-range missiles in the European zone separately—without a direct link to problems related to strategic armaments and outer space.

ON NEW SUMMIT MEETING

In accordance with an understanding reached in Geneva there will be another meeting with the US President. The significance that we attach to it is that it ought to produce practical results in key areas of limiting and reducing armaments. There are at least two matters on which an understanding could be reached: the cessation of nuclear tests and the abolition of US and Soviet intermediate-range missiles in the European zone. And then, as a matter of fact, if there is readiness to seek agreement, the question of the time of the meeting would be resolved of itself; we will accept any suggestion on this account. But there is no sense in holding empty talks.

APROPOS REAGAN'S LETTER

In other words, the reply seems to contain some reassuring opinions and theses.

However, these positive pronouncements are swamped in various reservations, «linkages» and «conditions» which in fact block the solution of radical problems of disarmament. Reduction in the strategic nuclear arsenals is made conditional on our consent to the Star Wars programme and reductions, unilateral, by the way, in the Soviet conventional arms. Linked to this are also problems of regional conflicts and bilateral relations. The elimination of nuclear arms in Europe is blocked by the references to the stand taken by Great Britain and France and the demand to weaken our defences in the Eastern part of the country with the US military forces retained as they are. The refusal to stop nuclear tests is justified by arguments to the effect that nuclear weapons serve as a factor of «containment». This is in direct contradiction with the purpose reaffirmed in the letter—the need to destroy nuclear weapons. The reluctance of the USA and its ruling circles to embark on the path of nuclear disarmament manifests itself most clearly in their attitude to nuclear explosions the termination of which is the demand of the whole world.

To put it in a nutshell, it is hard to detect in the letter we have just received any serious preparedness of the US Administration to get down to solving the cardinal problems involved in eliminating the nuclear threat. It looks as if some people in Washington and elsewhere, for that matter, have got used to living side by side with nuclear weapons linking with them their plans in the international arena. However, whether they want it or not, the Western politicians will have to answer the question: are they prepared to part with nuclear weapons at all?

BUILD AN ALL-EMBRACING INTERNATIONAL SECURITY SYSTEM

As never before it is now important to find ways for closer and more productive cooperation with governments, parties, and mass organisation and movements that are in fact preoccupied with the destinies of peace on earth, with all peoples in order to build an all-embracing system of international security.

We see the Fundamental Principles of this system in the following.

1. In the military sphere

— renunciation by the nuclear powers of war both nuclear and conventional—against each other or against third countries;

— prevention of an arms race in outer space, cessation of all nuclear weapons tests and total destruction of such weapons, a ban on and the destruction of chemical weapons, and renunciation of the development of other means of mass annihilation;

— a strictly controlled lowering of the levels of military capabilities of countries to limits of reasonable adequacy;

— disbandment of military alliances, and as a stage towards this—renunciation of their enlargement and of the formation of new ones;

— balanced and commensurate reduction of military budgets.

2. In the political sphere

— unconditional respect in international practice for the right of each people to choose the ways and forms of its development independently;

— a just political settlement of international crises and regional conflicts;

— elaboration of a set of measures aimed at building confidence between states and the creation of effective guarantees against attack from without and of the inviolability of their frontiers;

— elaboration of effective methods of preventing international terrorism, including the safety of international land, air, and sea communications.

3. In the economic sphere

— exclusion of all forms of discrimination from international practice; renunciation of the policy of economic blockades and sanctions if this is not directly envisaged in the recommendations of the world community;

— joint quest for ways for a just settlement of the problem of debts;

— establishment of a new world economic order guaranteeing equal economic security to all countries;

— elaboration of principles for utilising part of the funds released as a result of a reduction of military budgets for the good of the world community, of developing nations in the first place;

— the pooling of efforts in exploring and making peaceful use of outer space and in resolving global problems on which the destinies of civilisation depend.

4. In the humanitarian sphere

— cooperation in the dissemination of the ideas of peace, disarmament, and international security; greater flow of general objective information and intercourse between peoples for the purpose of learning about one another; reinforcement of the spirit of mutual understanding and concord in the relations between them;

— extirpation of genocide, apartheid, advocacy of fascism and every other form of racial, national or religious exclusiveness, and also of discrimination against people on this basis;

— extension—while respecting the laws of each country—of international cooperation in the implementation of the political, social, and personal rights of people;

— decision in a humane and positive spirit of questions related to the reuniting of families, marriage, and the promotion of contacts between people and between organisations;

— strengthening of and quests for new forms of cooperation in culture, art, science, education, and medicine.

BATTLE AGAINST WAR

● Why should the leaders of the five nuclear powers—the permanent members of the Security Council—not gather at a round table and discuss what could and should be done to strengthen peace?

● We feel that in the future it would be important to convene a World Congress on Problems of Economic Security at which it would be possible to discuss in a package everything that encumbers world economic relations.

Under all circumstances success must be achieved in the battle to prevent war. This would be an epoch-making victory of the whole of humanity, of every person on earth. The CPSU sees active participation in this battle as the essence of its foreign policy strategy.

3 РОДУ ГАРЭЦКІХ

АДКРЫВАЛЬНІКІ НОВЫХ ШЛЯХОЎ

Я ўдзячна лёсу, што ён звёў мяне з Гарэцкімі — цэлым родам, дынастыяй надзвычай таленавітых людзей, якія ўсю душу, натхненне і веды аддаюць служэнню Бацькаўшчыне, свайму народу. Гэта сям'я дала Беларусі выдатнага пісьменніка Максіма Гарэцкага, геолагаў з сусветнай вядомасцю бацьку і сына Гаўрылу і Радзіма Гарэцкіх. Набіраюць моц малодшыя пакаленні славаў таго роду. Адкуль жа ён бярэ вытокі, на чым трымаецца?

ІХ МАЦІ

Ефрасіння Міхайлаўна мела талент ад прыроды і продкаў — цудоўна спявала. Так і пяцера дзяцей сваіх выгадала — хоць і ў нястачы, але з песняй. Навучыла бачыць і любіць прыгажосць, шанаваць бацькоўскі дом, Малую Багацькаўку, што на Магілёўшчыне, дзе нарадзіліся і паміралі іх продкі.

...Простая вясковая кабета. Я гляджу на яе фотаздымак, зроблены ў 1925 годзе: вялікі сумныя вочы — люстра багатай і шчодрай душы, прыемны твар у глыбокіх зморшчынах. Колькі ж працы перароблена ёю, як марыла яна пралешную долю для сваіх сыноў!.. Па ўспамінах Гаўрылы Гарэцкага, была яна выключна добрым чалавекам, вызначалася цярплівасцю, стрыманасцю, разважлівасцю. Бабуля і «дзед мой Іван Кузьміч», гэта піша ўжо дачка Максіма Гарэцкага Галіна, — былі непісьменныя. Хадзіла яна (бабуля — Т. А.) у царкву, пасціла. Але бацька лічыў, што моц духоўную ў цяжкім жыцці прыдавала Ефрасінні Міхайлаўне не вера ў бога, а паэтычнасць яе душы, веданне столькіх песень, народных абрадаў, здольнасць адчуваць характэрна і характэрна прыроды».

Пад гукі яе ціхай песні засыналі маленькія сыны і дачка. Пазней, ужо дарослым, Максім Гарэцкі вырашыў запісаць матчыныя песні. З вялікага мноства прапетых ёю выбраў тыя, што яму больш спадабаліся, і паклаў іх на ноты. У 1925 годзе кампазітар М. Аладаў уключыў у свой квінтэт некалькі абразкоў, запісаных ад Ефрасінні Гарэцкай. А ў 1928 годзе Інстытут беларускай культуры выдаў зборнік «Народныя песні», куды ўвайшлі 318 песень Ефрасінні Гарэцкай з Малой Багацькаўкі.

Больш чым праз паўстагоддзя зноў загучалі песні Максімавай маці, іх узяла ў свой рэпертуар заслужаная артыстка рэспублікі Валянціна Пархоменка.

МАКСІМ

Перачытаны двухтомнік твораў пісьменніка, успаміны розных людзей аб ім, пісьмы самога Максіма Гарэцкага... Паўстае такі прывабны вобраз — не, не класіка ў мармур, не героя-пакутніка, а Чалавека! Мужнага і сумленнага ў кожным сваім учынку, у кожным слове. Простага і надзвычай інтэлігентнага, грунтоўнага і ўзвышанага. Уяўляю яго розным, вольным і вольным іграць на скрыпцы ці на мандаліне сваіх дзяцей — Лёню і Галю. А вось смеецца, жартуе, спявае разам са студэнтамі. Не расставаўся ніколі з блакнотам: усё жыццё вёў дзённікавыя запісы, занатоўваў цікавыя яму гамонкі, успаміны родных і знаёмых.

Ажывае яго час, далёкі і блізкі, ва ўсёй сваёй складанасці і неадназначнасці. Што ж зрабіў за сваё нядоўгае жыццё — 46 гадоў адпусціў Максіму лёс — любімы сын Ефрасінні Міхайлаўны, калі яго імя вымаляе сёння з павагай і любоўю кожны беларус і ставіць яго побач з імёнамі вялікіх Купалы, Коласа, Багда-

новіча? Чым заваяваны такі аўтарытэт? Ужо ў час вучобы ў Горацкім каморніцкім вучылішчы Максім Гарэцкі захапіўся фальклорам і творчасцю беларускіх пісьменнікаў-дэмакратаў XIX — пачатку XX стагоддзяў, а потым пачаў пісаць і дасылаць у «Нашу ніву» карэспандэнцыі і нататкі. У гэтых сваіх першых допісах ён з болей душэўным гаворыць пра беднасць беларускай вёскі, яе некультурнасць, цемру, якая тут пануе, п'янства, забабоны. Рэальныя, нявыдуманія факты, канкрэтныя жыццёвыя назіранні пакладзены ў аснову першых літаратурных вопытаў будучага выдатнага пісьменніка, які свядома паставіў перад сабой надзвычай пачэсную, пасільную толькі для вялікіх задачу: быць адкрывальнікам новых шляхоў у духоўным развіцці свайго народа.

У 1913 годзе Максім паехаў на працу каморнікам у Літву, там пазнаёміўся з Янкам Купалам і Змітраком Бядулем... Праз год у Вільні ўбачыў свет зборнік яго апавяданняў «Руны». Яго выхад быў заўважаны Максімам Багдановічам, які ўжо тады аўтара гэтага зборніка адносіў да відных дзеячаў нацыянальнай культуры. Сам жа Максім у гэты час знаходзіўся на фронце — ішла імперыялістычная вайна... Пасля ранення і лячэння ў віленскім шпіталі Максім Гарэцкі прыехаў у Багацькаўку. Ён прадчуваў надыход рэвалюцыйных падзей, чакаў іх у бліжэйшы час.

З утварэннем Беларуска-Літоўскай ССР і пераводам сталіцы ў Вільню туды разам з рэдакцыяй газеты «Звязда», дзе ён працаваў, пераехаў і М. Гарэцкі. Аднак горад захопліваюць беларускія. М. Гарэцкі, які працуе цяпер настаўнікам у беларускай гімназіі і ў рэдакцыі прагрэсіўнай газеты «Беларускія ведамасці», нярэдка становіцца ахвярай пагромных акцый польскага і літоўскага буржуазных урадаў.

Не мінуў ён і вядомай Лукішскай турмы. Але гэтыя выпрабаванні толькі загартоўвалі характар М. Гарэцкага. Яго захапіла «думка паказаць неўміручасць працоўных мас беларускага народа, іх мужнасць у часы самых жорсткіх гістарычных выпрабаванняў, няскоранасць іх пад жудасным уціскам паншчыны». У гэты ж час Гарэцкі піша першую гісторыю беларускай літаратуры, складае хрэстаматыі, слоўнікі, збірае, публікуе і вывучае фальклор.

Надзвычай плённая дзейнасць М. Гарэцкага разгарнулася на роднай ніве пасля вяртання ў 1923 годзе ў Савецкую Беларусь. Ён выкладаў беларускую мову і літаратуру ў камузе і на рабфаку пры ўніверсітэце, вёў навуковую работу ў Інстытуце беларускай культуры. У 1926—1928 гадах працаваў у Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі ў Горках загадчыкам кафедры беларускай мовы і літаратуры.

Пачынальнікам новай беларускай прозы, наватарам у самым шырокім сэнсе, «будзіцелем» духу народнага ўвайшоў М. Гарэцкі ў гісторыю нашай культуры. Яго жывое, гарачае слова, звернутае да сучаснікаў, знаходзіць водгук і ў сэрцах нашчадкаў.

ГАЎРЫЛА

Гурыкам ласкава звалі Гаўрылу ў сям'і, ён быў маладзейшы за брата Максіма на 7 гадоў. Як і старэйшы брат Максім, Гаўрыла вельмі рана адчуў імкненне да ведаў. З усіх дзяцей у іх мнагадзетнай беднай сялянскай сям'і толькі малодшаму сыну Гаўрылу давалася атрымаць вышэйшую адукацыю.

Як і Максім, Гаўрыла вельмі рана ўсвядоміў сваю адказнасць за будучыню свайго народа, яго лёс. І з гэтым пачуццём адказнасці, ясна ўсвядомленай ім перспектывай асабістай дзейнасці ўступіў у дарослае жыццё. У 1914 годзе скончыў двухкласную школу, а потым паступіў у Горы-Горацкае каморніцка-агранамічнае вучылішча. У гэтыя ж гады (1917—1918) самастойна вывучыў стэнаграфію. Працуючы стэнаграфістам абласнога Саўнаргаса, разам з братам Максімам удзельнічаў у складанні «Руска-беларускага слоўніка», які выйшаў у 1918 годзе ў Смаленску.

Праз Максіма Гаўрыла Гарэцкі знаёміцца з вядомымі беларускімі пісьменнікамі Янкам Купалам і Якубам Коласам. У 1920 годзе едзе ў Маскву, дзе становіцца студэнтам эканамічнага факультэта Ціміразеўскай сельскагаспадарчай акадэміі.

У акадэміі Гаўрыла Іванавіч узначаліў праўленне Беларускай культурна-навуковай асацыяцыі студэнтаў, якая ставіла мэтай весці навуковае і культурнае даследаванне Беларусі. У дэкладзе «Вывучэнне Беларусі як фактар яе адра-

джэння» Г. Гарэцкі пісаў у 1922 годзе: «Беларусь не вывучана. Беларусы не ведаюць, што знаходзіцца ў нетрах іх зямлі, не ведаюць, што ёсць і на яе паверхні. А трэба меркаваць, што ёсць многа чаго і вельмі цікавага».

64 гады прайшло з таго часу, як пісаліся гэтыя радкі. У нетрах нашай рэспублікі адкрыты сёння многія віды карысных выкапняў, і гэтыя адкрыцці здзейснены ў многім дзякуючы навуковым даследаванням выдатнага савецкага вучонага, аднаго з першых акадэмікаў АН БССР (стаў ім у 28 гадоў), доктара геолага-мінералагічных навук, заслужанага дзеяча навукі БССР, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі СССР Гаўрылы Гарэцкага.

Немагчыма пералічыць усё, што зрабіў гэты апантаны чалавек за доўгія гады творчай працы. Фальклор і эканоміка, дэмаграфія, сельская і лясная гаспадарка, літаратуразнаўства — па ўсіх гэтых няблізкіх галінах ёсць у яго даследчыя працы. Г. Гарэцкі дасягнуў значных вяршынь у геалагічнай навуцы, ён надрукаваў больш за 135 навуковых работ, з якіх некалькі манаграфій сталі класічнымі, яны аказваюць прыкметны ўплыў на развіццё геалагічнай думкі. Ён стаў заснавальнікам айчынай палеаатамалогіі — навукі аб гісторыі развіцця ў мінулым рэк і рачных далін. Ён не толькі распрацаваў тэорыю, але і сам стварыў дэталёвыя летапісы Пра-Волгі, Пра-Камы, Пра-Дняпра, Пра-Нёмана... Падмуркам іх былі шматгадовыя геалагічныя даследаванні, якія ён вёў для праектавання буйных гідратэхнічных збудаванняў краіны: Беламорска-Балтыйскага і Волга-Данскога каналаў, Цымлянскай, Кіеўскай, Саратаўскай гідраэлектрастанцый, Рыбінскага і Салікамскага гідравузлоў...

Прафесія геолага вымагала ад Г. Гарэцкага вялікага напружання сіл, каласальнай самааддачы, самаарганізацыі. Дзе толькі і ў якіх умовах не давалася жыць Г. Гарэцкаму, вернай спадарожніцы яго жыцця Лярысе Восіпаўне, іх сям'і. Зразумела, ён мог бы пісаць свае навуковыя працы ў цішы сталічных бібліятэк, і, можа быць, дасягненні яго, як вучонага, былі б не меншыя. Але ўся справа ў тым, што ніколі ў жыцці не выбіраў ён лягчэйшых шляхоў, не пры-

сталом, не вырашае найскладанейшыя навуковых пытанняў.

— Ён яшчэ ператанцуе маіх сяброў і абгоніць іх на лыжах, — з гордасцю за бацьку кажа яго дачка Вольга, будучы географ.

Радзім Гарэцкі стаў, як і бацька, геолагам.

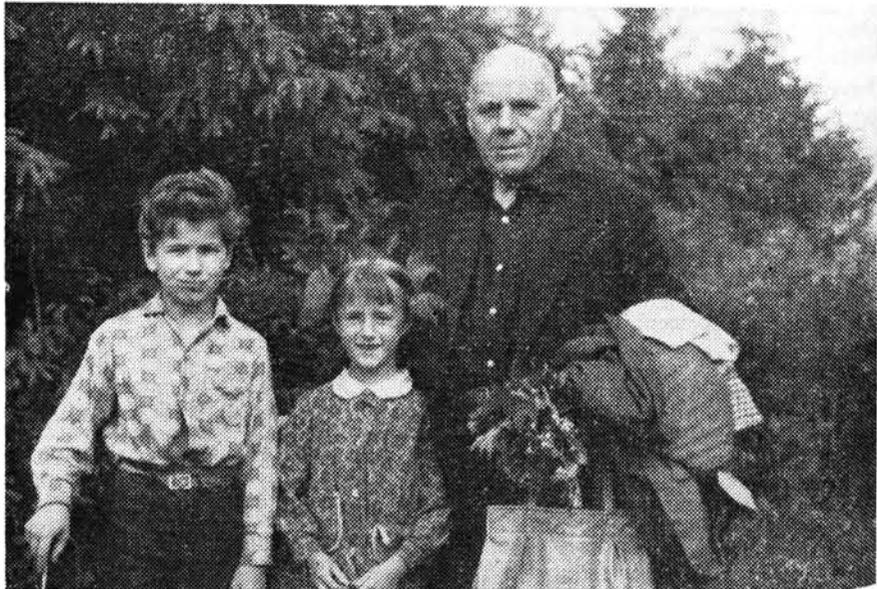
— Іншага шляху я і не ўяўляў, — расказвае Радзім Гаўрылавіч. — Наша сям'я ўвесь час вандравала. Таго вымагала бацькава работа. Ён браў мяне з сабой у экспедыцыі. Мы начавелі ў паляках, падарожнічалі на плятах. Усё гэта было так рамантычна, так падабалася мне. Словам, мара прывяціць сябе геалогіі авалодала мною яшчэ ў дзяцінстве. Я павінен сказаць, што дзяцінства маё, хаця і было авеяна рамантыкай, але не было лёгкім.

Бацькаву апантанасць, працаздольнасць, шырынню кругагляду, зрудыцённасць, а галоўнае — вернасць і адданасць сваёй Беларусі прыняў як найвялікшы дар Радзім Гарэцкі. Пасляхова пачаўшы сваю навуковую работу ў Геалагічным інстытуце АН СССР, ён усё ж вярнуўся на радзіму, у Мінск, які пакінуў разам з сям'ёй чатырохгадовым хлопчыкам.

Чым жа займаецца Радзім Гарэцкі? Яго зацікавілі не рэчышчы старажытных рэк, а геатэктоніка — своеасаблівая эрхітэктурна зямной кары. Геатэктоніка — галіна геалогіі, якая вывучае рух і дэфармацыі зямной кары, асаблівасці яе будовы, класіфікуе формы залягання розных горных парод, дазваляе меркаваць пра былое размяшчэнне сушы і мора, раўнін і гор. Веданне тэктанічных заканамернасцей неабходна для пошуку карысных выкапняў.

Апошняя дзесяцігоддзе Р. Гарэцкі ўзначальвае тэхнічныя даследаванні па праекту № 86 Міжнароднай праграмы геалагічнай карэляцыі «Паўднёва-заходні край Усходне-Еўрапейскай платформы». Вынікам гэтай вялікай работы з'явілася стварэнне Тэктанічнай карты вялікага рэгіёна.

Гаўрыла Іванавіч можа ганарыцца сваім родам, дзецьмі Радзімам і Усяславам, унукамі. Усяслаў Гаўрылавіч працуе загадчыкам сектара пачатковай адукацыі Навукова-даследчага інстытута школ Міністэрства асветы РСФСР. З'яў-

стаюваўся да абставін. А наадварот, ішоў самымі цяжкімі дарогамі, прадзіраючыся праз невядомае да ісціны. Уся педагогіка вядомага вучонага (Г. Гарэцкі стварыў беларускую палеагеаграфічную школу даследчыкаў) заснавана на уласным прыкладзе.

...У кабінэце Гаўрылы Іванавіча на ганаровым месцы вісіць жывапіснае палатно П. Сергіевіча «Старая каплічка». А ў другім пакоі акварэльны пейзаж, краявід старога Ракава, падараны яму сяброўкай унучкі, пачынаючым графікам. Гаўрыла Іванавіч падыходзіць да гэтых твораў мастацтва ў сваёй кватэры і ўважліва ўглядаецца ў іх, любіцца. Усе ведаюць, што ў душы ён, як і раней, паэт і мастак, тонкі знаўца літаратуры, пэзіі, тэатра.

МАЛОДШЫЯ

Радзім Гаўрылавіч адчыніў дзверы, а я разгубілася: трохі не такім уяўляўся мне сын Гаўрылы Гарэцкага — таксама вядомы вучоны, акадэмік, доктар геолага-мінералагічных навук, дырэктар Інстытута геахіміі і геафізікі АН БССР. Нават цяжка паверыць, што яму пад 60. Жывыя, вясёлыя вочы. Лёгкасць у рухах. Як быццам гэты чалавек не праводзіць увесь свой дзень за пісьмовым

ляцца галоўным рэдактарам часопіса «Начальная школа». Дачка Усяслава Гаўрылавіча Алена — філолаг. А сын Кірыл — геолаг. Ён неаднойчы быў у экспедыцыях з дзедам Гаўрыла Іванавічам. Свайго сына Кірыл у паміж Максіма Гарэцкага таксама называў Максімам.

Любімая плямёніца Гаўрылы Іванавіча — Максімава дачка — доўгія гады працавала настаўніцай мовы і літаратуры, выхоўвала дзяцей... Яна засталася жывы ў Ленінградзе, дзе пахавана яе маці, беларуская пісьменніца Леаніда Чарняўская, але вельмі часта бывае ў Мінску. Галіна Максімаўна зрабіла вялікую працу па збору твораў сваіх бацькоў, цяпер рыхтуе матэрыялы для мемуараў Максіма Гарэцкага, які павінен неўзабаве адкрыцца ў Малой Багацькаўцы.

Расце род Гарэцкіх. Вось ужо можа прытупаць сам да прадзеда Гурыны двухгадовы Дзімка. Ён яшчэ не ведае, што з'яўляецца пераемнікам слаўных традыцый і духоўнай спадчыны сваёй сям'і.

Таццяна АНТОНАВА

НА ЗДЫМКАХ: Максім і Гаўрыла Гарэцкія. 1926 год; Гаўрыла Гарэцкі і яго ўнукамі. 1969 год.

ВЫДАДЗЕНА ў ІНДЫІ

НА МОВЕ СЯБРОЎ

Упершыню ў Дэлі, сталіцы Індыі, на мове хіндзі выйшла анталогія твораў сучасных беларускіх паэтаў М. Танка, П. Панчанкі, Н. Гілевіча, А. Вярцінскага, С. Гаўрусёва, Р. Барадуліна, В. Зуёнка, Я. Сіпакова, Г. Бураўкіна, А. Грачанікава, Д. Бічэль-Загнетавай. Пераклаў вершы Вар'ям Сінгх. Прадмову да кнігі напісаў аўтар гэтага артыкула.

Коротка раскажу аб перадгісторыі выхаду кнігі ў свет, якая з'яўляецца адным з яркіх фактаў дынамічнага савецка-індыйскага культурнага супрацоўніцтва.

Гэтыя нататкі звязаны з майёй работай у якасці эксперта па савецкай літаратуры ў Цэнтры рускіх даследаванняў універсітэта імя Дж. Нэру ў Дэлі. У 1984 годзе гэтыя вядучыя ўніверсітэт Індыі быў узнанаароджаны высокааўтарытэтай прэміяй Фонду імя Дж. Нэру за стварэнне буйнейшага ў краіне Цэнтры рускіх даследаванняў, дзе выкладаюцца руская мова і літаратура, гісторыя СССР, рыхтуюцца навуковыя кадры.

Прэмія ўручаецца за ўклад у развіццё і ўмацаванне савецка-індыйскай дружбы.

На працягу двух год дзень за днём я знаёміўся з Індыяй, яе народам, вельмі добра звыклівым ў адносінах да Савецкай краіны.

Для часопіса «Советский Союз» я ўзяў інтэрв'ю ў некалькіх вядомых пісьменнікаў Індыі, сярод іх — Бхішам Сакні, генеральны сакратар Усеіндыйскай федэрацыі прагрэсіўных пісьменнікаў і выконваючы абавязкі Генеральнага сакратара Асацыяцыі пісьменнікаў Азіі і Афрыкі, А. Прытам, Р. Сахай, Р. Саксена, Аг'ей, Кедар Натх Сінгх, Шрыкант Варма, Намвар Сінгх. Сэнс дыялогаў заключаўся ў абмене думкамі па тэмах, важных не толькі для зацікаўленых бакоў, спецыялістаў, але і для шырокага чытача. Мы закраналі тэмы, абмеркаванні якіх вядомымі і аўтарытэтнымі людзьмі Індыі не можа не зацікавіць савецкіх людзей. Гэта барацьба за мір, савецка-індыйскае супрацоўніцтва, уражанні пісьменнікаў дружэлюбнай краіны ад СССР, іх адносіны да савецкай культуры, традыцыі, помнікі мінулага і сучаснасці, майстарства і грамадская рэальнасць, проза і паэзія, рэалізм і мадэрнізм.

Мне давялося таксама неаднаразова гутарыць з прафесарам Цэнтры рускіх даследаванняў доктарам Вар'ямам Сінгхам — паэтам, пераклад-

чыкам, гісторыкам літаратуры, крытыкам, педагогам, які чытае курсы гісторыі рускай літаратуры пачатку ХХ стагоддзя і савецкай літаратуры. Творы А. Блока ў перакладзе Сінгха, выдадзеныя на хіндзі ўпершыню, адзначаны ў 1983 годзе прэміяй імя Дж. Нэру. У прагрэсіўных літаратурных колах Індыі В. Сінгх атрымаў прызнанне перш за ўсё як перакладчык савецкай літаратуры і актыўны яе прапагандыст.

Як жа ён стаў русістам? Вось што расказвае В. Сінгх: — Я вучыўся ў сярэдняй школе ў маленькім гарадку Банджар, які ўваходзіць у раён Кулу. Гэтыя мясціны на ўсё жыццё палюбіліся вялікаму рускаму мастаку Мікалаю Рэрыху. Першым рускім, якога я ўбачыў, быў сын мастака Святаслаў Рэрых. Для нас ён увасабляў таленавіты рускі народ. У 10 класе я ўпершыню пазнаёміўся з часопісам «Советская земля», які выдае савецкае пасольства. Публікацыі ў ім захапілі мяне, выклікалі цікавасць да Савецкага Саюза. Да гэтага я чытаў Талстога, Чэхава, Горкага. Узрушыў вобраз Пелагеі Нілаўны з рамана «Маці». У нас у вёсцы многа маці, якія пакорна зносяць знявагі. І вось я ўбачыў новую Маці: чалавека, які пад уплывам рэвалюцыйных ідэй змог выпрастацца. Гэты вобраз падштурхнуў мяне сказаць сваім землякам: любіце маці свядомай любоўю, дапамагайце ім, бачачы ў іх не толькі свой прыродны пачатак, крыніцу асабістага дабрабыту, але і ўласнай асобы.

У 1965 годзе адбылося адкрыццё Цэнтры рускіх даследаванняў, на якім прысутнічалі міністры вышэйшай адукацыі Індыі і СССР. Я зберагаю ў памяці гэтую падзею. На працягу чатырох год навучання я слухаў лекцыі па рускай мове і літаратуры, савецкай літаратуры, палюбіў Буніна, Ясеніна, асабліва — Блока. Сярод пяці лепшых студэнтаў я быў пасланы на стажыроўку ў Маскоўскі ўніверсітэт. Там і застаўся ў аспірантуры пры кафедры савецкай літаратуры, пазней абараніў дысертацыю.

Вялікую і глыбокую цікавасць праявіў В. Сінгх і да культуры беларускага народа. Ён прыняў самы жывы ўдзел у пасяджэннях арганізаванага ў Цэнтры рускіх даследаванняў дыскусійнага клуба аматараў савецкай літаратуры, дзе выступіў на абмеркаванні майго даклада «Погляд на беларускую літаратуру».

Валерый НЯФЕДАЎ.

Разабрацца ў свеце сучаснай беларускай культуры В. Сінгху памаглі работы аўтарытэтных вучоных Ф. Янкоўскага, А. Адамовіча, С. Александровіча, Д. Бугаёва, М. Грынчыка, В. Каваленкі, М. Лазарука, А. Лойкі, А. Семановіча, П. Ткачова.

Перш чым пачаць работу над анталогіяй, індыйскі вучоны прачытаў па-руску і па-англійску творы Я. Купалы і Я. Коласа, з сучасных паэтаў — Г. Бураўкіна, Н. Гілевіча, пазнаёміўся таксама з іншымі вядомымі прадстаўнікамі беларускай паэзіі. У В. Сінгха ўзнікла жаданне стварыць першую беларускую лірычную кнігу на хіндзі.

І вось я трымаю ў руках гэту невялікую анталогію (аб'ём 152 старонкі). Яна цудоўна выдздзена. Аўтарскія падборкі вершаў размешчаны перакладчыкам па прынятаму ў Індыі ўзроставаму прыцыпу.

Выдатны індыйскі крытык, прафесар Намвар Сінгх назваў анталогію «кнігай моцных вершаў».

Я спытаўся Вар'яма Сінгха, што ж прыцягнула яго ўвагу ў паэзіі беларускіх майстроў. І ён адказаў: «Танк — гэта мудрасць, бліжкая індыйскаму духу. Яго верш «Сусвет» прасякнуты жыццярэдасным адчуваннем, верай у будучыню чалавецтва. Гэты паэт ведае цану сапраўднага аптымізму, пазбаўленага лагоднасці».

У Панчанкі адчуваецца, што ён па-сапраўднаму спасціг урокі вялікага Янкі Купалы, верны яго заповіту — ісці па жыцці наперад, пранікаючыся рэвалюцыйным пафасам, радуючы паэтычнай вобразнасцю.

Гілевіч захапіў мяне спалучэннем філасофскай лірыкі з тонкімі, далікатнымі адносінамі да ўнутранай прыроды чалавека.

Барадулін узрушвае натхнёным пафасам пераадолення жыццёвых нягод у спалучэнні з інтымнасцю ўспрыняцця быцця: яму ўдалося стварыць вобраз жанчыны, абаяльнай і разам з тым смелай у адстойванні свайго прыроднага права на трывалую сям'ю.

Выход у свет зборніка беларускай лірыкі стаў вялікай падзеяй у літаратурным жыцці Дэлі (у асяроддзі індыйскай інтэлігенцыі ўвогуле праяўляецца выключная цікавасць да нацыянальнай паэзіі савецкіх рэспублік). Ён стаў крыніцай інфармацыі аб народзе Савецкай Беларусі, яго трывогах і надзеях, яго сённяшнім жыццём і мавах.

Валерый НЯФЕДАЎ.

СОНЕЧНЫЯ МАЛЮНКІ ЮНАЙ МАСТАЧКІ

Мы стаім ля малюнка, а на ім — ярка-жоўтае свяціла, ад якога адыходзяць многія вогненныя праменьчыкі-чалавечкі. Усе яны ў забавных позах, нібыта радуюцца прыгожаму цёплайму дню, і самі нясуць весялосць і святло.

— Сонца спусціла на зямлю сваіх дзетак, каб яны сагрэлі ўсіх-усіх, — вельмі сур'ёзна тлумачыць мне Аксана.

А на гэтым малюнку сонейка само спусцілася з нябёсаў і танцуе з зайчыкам вясёлы танец. А тут яно будзіць хмарку: уставай, час, цябе ўжо зачакаліся. А на гэтым — надзьмула шчокі і вось-вось з'есць няўцему-лашарыка...

Перада мной больш за сотню малюнкаў. І ні на адным няма двух аднолькавых сонцаў. Хто ж змог убачыць гэтыя знаёмы і звычайны вогненны шар так па-рознаму і нечакана? Мой маленькі гід — першакласніца Аксана ПРАЗЕЦКАЯ. Аду з лепшых залаў аддалі гарадскія ўлады Дзяржынска для персанальнай выстаўкі юнай мастачкі. І не памыліліся. З цікавасцю знаёміліся з экспазіцыяй і дарослыя, і дзеці.

Пачала Аксана маляваць гадоў з трох. У шасці ўпершыню сустрэлася з прафесіянальным мастаком: Уладзімір Шчэрбін, сам нядаўні выпускнік інстытута, тады кіраваў школьным гуртком выяўленчага мастацтва.

— Мяне адразу ўразіла багатая фантазія дзяўчынкі, —

гаворыць Уладзімір Іванавіч, — яе вялікая энергія і працавітасць. Яна ж гадзінамі можа не выходзіць з-за мольберта. У нас у студыі гарадскога Дома піянераў займаецца нямала дзяцей. Але амаль кожнаму з іх трэба падказаць, што і як намаляваць. Аксана ж усё прыдумвае сама. І ўсякі раз знаходзіць новую тэму з нечаканымі паваротамі. Дзіўна, але дзяўчынка інтуітыўна адчувае тое, чаму ў інстытуце вучаць многія гады. Кожны дзень знаходзіць Аксана час для малявання. У яе хатнім «архіве» ўжо мноства работ, гобач з якімі захоўваюцца дыпломы і граматы за ўдзел у розных конкурсах і выстаўках. Цяпер у дзяўчынкі з'явілася яшчэ адно захапленне. Яна сама прыдумвае гісторыі, запісвае і ілюструе іх. З дапамогай мамы атрымліваюцца маленькія кніжачкі.

...«Дзякуй табе, Аксана, за твае малюнкі. Усе яны такія светлыя, радасныя і мірныя» — прачыталі мы ў кнізе водгукў на выстаўцы ў Дзяржынску. «Стварай, дзяўчынка, на радасць людзям», — хочацца дадаць да сказанага.

І. МАРМУЛЕЎСКАЯ.

НА ЗДЫМКАХ: першакласніца Аксана ПРАЗЕЦКАЯ; на выстаўцы работ юнай мастачкі. Фота В. АЛЯШКЕВІЧА.

МАЙСТЭРСТВА саліста Вялікага тэатра СССР Уладзіміра Атлантава

агульнапрызнае. «Залаты голас», «першы тэнар свету» — так называлі яго захопленыя слухачы ў Аўстрыі і Японіі, у Францыі і Канадзе, у ЗША, Італіі, ФРГ...

«Мне не даводзілася яшчэ сустракаць драматычнага тэнара такой прыгожасці, выразнасці, моцы, экспрэсіі», — так гаворыць пра спевача яго сучаснік, выдатны савецкі кампазітар Георгій Свірыдаў.

Вобразы, створаныя Атлантавым на опернай сцэне, розныя, але яны маюць адну агульную якасць: рэдку па сіле мастацкую дакладнасць. Здаецца, што толькі такімі і могуць быць быліны гасць Садыко ў аднайменнай оперы Рымскага-Корсакава, Хазэ ў «Кармэн» Бізэ, Герман у «Пікавай даме» Чайкоўскага... І, напэўна, менавіта таму, што спявак сапраўды жыве, любіць і пакуте разам з кожным са сваіх герояў, яны такія зразумелыя і дарагія глядачам.

«ЗАЛАТЫ ГОЛАС» УЛАДЗІМІРА АТЛАНТАВА

Атлантаў цвёрда перакананы: «Кожны оперны спектакль пры ўсёй яго ўмоўнасці павінен быць натуральным, як само жыццё. Таму што голас — вялікі, магчыма, яшчэ да канца не ўсвядомлены сродак уздзеяння на чалавека. З яго дапамогай можна дабрацца і да сэрца, і да розуму».

Сёння Уладзімір Атлантаў знаходзіцца на вяршыні майстэрства і славы. А шлях да гэтай вяршыні пачаўся даўно.

Ён нарадзіўся ў 1939 годзе ў сям'і музыкантаў. Бацька яго, Андрэй Атлантаў, вядомы бас Ленінградскага тэатра оперы і балета імя Кірава, маці, Марыя Елізарова, таксама салістка гэтага ж тэатра, уладальніца прыгожага лірычнага сапрапа. У гады вайны, у страшныя дні ленынградскай блокады, яна

працавала ў Тэатры музычнай камедыі, які заставаўся ў асаджаным горадзе. Маленькага Валодзьку акружалі тады холад, голад і... музыка.

Потым была школа пры Ленінградскай акадэмічнай капэле, затым кансерваторыя і двухгадовая стажыроўка ў Італіі, у Ла Скала, якая дала спеваку многае. («На мой голас «лягла» італьянская педагогіка, — гаворыць Атлантаў, — хаця, я перакананы, яна падыходзіць не кожнаму спеваку і ставіцца да яе трэба разборліва»). Потым была работа ў Кіраўскім тэатры — новыя ролі, спектаклі, творчыя ўдачы. Пацвярджэннем прафесіянальных дасягненняў артыста служаць заваяваныя ім у гэтыя гады першыя прэміі на III Міжнародным конкурсе імя Чайкоўскага ў Маскве, на Міжнародным конкурсе маладых опер-

ных спевакоў у Сафіі, званне лаўрэата на Міжнародным конкурсе ў Манрэалі. У 1967 годзе Атлантава запрашаюць у Маскву, у оперную трупу Вялікага тэатра, дзе ён па праву становіцца прэм'ерам.

«У апошнія гады я свядома звужуі рэпертуар, лічачы, што лепш ісці ўглыб, чым ушыр, — гаворыць Уладзімір Атлантаў. — Гэта, перш за ўсё, «Кармэн», «Пікавая дама», «Паяцы», «Атэла»... Я люблю характары складаныя, з моцна і ярка выяўленым драматычным напалам, найбольшым выяўленнем чалавечых страстей». «Музыка вялікіх кампазітараў, — працягвае Атлантаў, — відаць, таму і стала выпрабаванай часам класікай, што яна бяздонная. Калі цалкам аддаеш ёй сваё сэрца, яна сама адкрывае варыянты вобразнасці, а кожнае новае выкананне

прыносіць новыя нюансы і нават нечаканасці. І я зведваю пацуцце радасці, калі мне ўдаецца сказаць людзям нешта новае пра свайго героя».

Верагодна, такую ж радасць зведалі і слухачы, калі пачулі Уладзіміра Атлантава ў ролі Германа ў «Пікавай даме», па-стаўленай на сцэне Мюнхенскай оперы (ён падзяліў тут поспех са слаўтай салісткай Вялікага тэатра СССР Аленай Абразцовай), ці мільёны тэлегледачоў, якія мелі магчымасць пазнаёміцца з яго трыумфальным выступленнем у ролі Атэла на сцэне італьянскай «Арэна дзі Верона» — вялікага тэатра пад адкрытым небам, які ўмяшчае каля трыццаці тысяч чалавек...

Сёння Уладзімір Атлантаў спявае незвычайна многа — у спектаклях, канцэртах, у студыях грамзапісу, на радыё і тэлебачанні. «Музыка напэўнае ўсё мае жыццё. Гэта ўсё, што перажыта, выпакутана, спасцігнута», — гаворыць спявак.

Ірына АРЛОВА.

Змітро БЯСПАЛЫ

ЧАМУ Ё ЗАЙЦА ХВОСТ КАРОТКІ

Вельмі-вельмі даўно пасяліўся ў Сінім лесе Заяц. У той час Заяц быў як заяц: меў доўгі хвост, вушы як вушы — ні доўгія, ні кароткія, ногі роўныя.

Аднойчы ноччу ён доўга бегаў па лесе. Набегаўся, вельмі стаміўся і ранацаю ў густым малінніку лёг спаць.

У зайцоў усё не так, як у людзей, — уночы бегаюць, а ўдзень адпачываюць.

Ну дык вось, удзень, калі Заяц, адкінуўшы доўгі хвост, спаў у малінніку і сніў салодкія сны, па лесе блукаў вялізны Мядзведзь, шукаў салодкіх малін.

І трэба ж было так здарыцца, што Мядзведзь натрапіў якраз на маліннік, у якім спаў Заяц. Мядзведзь ад радасці аж аблізнуўся доўгім чырвоным языком, бо ён дужа любіў маліны.

Мядзведзь ёсць мядзведзь: дарогі не разбіраў, папёр напрадам.

Заяц жа быў дужа стомлены, моцна спаў і не чуў, што Мядзведзь сунецца.

А той пад ногі не глядзеў і наступіў якраз Заяцу на хвост.

Прахапіўся Заяц, ірвануўся, але дарма сіліўся: Мядзведзь тоўстаю лапаю прысціснуў хвост, нібы бервяном.

Адчуў Мядзведзь, што каля лапы нешта валтузіцца, глянуў і ўбачыў Заяца. Той з перануду так калаціўся, што ледзь сэрца не выскачыла.

Мядзведзь нічога дрэннага не збіраўся рабіць. Ён зроду быў падслепаваты. Некалі бачыў зайцоў здалёк, але добра разгледзець ні разу не ўдавалася. А тут такая ўдача! Захацелася яму зблізку паглядзець на Заяца. Нагнуўся, узяў кішчэмі за вушкі, пацягнуў, ды забыўся лапу прыўзняць — хвост і адарваўся, пад Мядзведзевай лапай застаўся.

Быў у Заяца доўгі хвост — стаў кароткі.

Падняў Мядзведзь Заяца, трымае за вушкі, разглядае. Вісець Заяц, круціцца. Заяцавы ж вушы мяккія. Пакуль вісець расцягнуліся яны, сталі ў тры разы даўжэйшыя.

Дык, значыць, разглядае Мядзведзь Заяца, а ў гэты момант яму на нос Аса села — вось-вось джыгане. Тут Мядзведзь не да Заяца — кінуў яго, каб Асу з носа змахнуць. Упаў Заяц на пярэднія ногі і паўбіваў іх.

Сталі яны ў два разы карацейшыя, чым былі.

Заяц столькі страху набраўся, што і болю не адчуў. Падхапіўся і як адштурхнеца заднімі нагамі — скочыў на тры метры. Яшчэ раз адштурхнуўся — скочыў на чатыры — і паскакаў, паскакаў...

Доўга Заяц скакаў-уцякаў. Далёка адбег. Нарэшце спыніўся і забедаваў, што няма ў яго доўгага хвоста, што вушы сталі вельмі доўгія, а пярэднія ногі кароткія...

Бедаваў Заяц па хвасце, па вушах, па нагах, але і хвост не адрас, і вушы не меншалі, і пярэднія ногі засталіся карацейшымі за заднія.

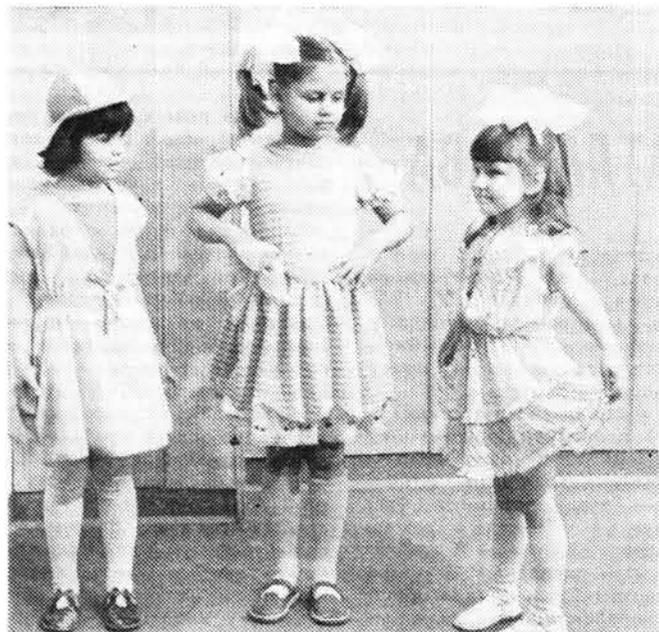
Доўга Заяц гараваў, як далей жыць, што рабіць, ды непрыкметна задрамаў. Доўгія вушы на спіну паклаў, заднія ногі пад сябе падгарнуў, пярэднія хаваць не трэба было — кароткія, хвост куртаты — яго не трэба пад сябе падкурчваць, каб яшчэ хто-небудзь не наступіў.

Спаў Заяц і праз сон учуў доўгімі вушамі шлох — гэта Ліс падкрадваўся. Ураз падхапіўся і паскакаў Заяц, ды так хутка, што і Ліс яго не дагнаў. Адбег, скокнуў на пень, вушы тарчма паставіў, водзіць імі і ўсе гукі чуе: дзе трава шамаціць, дзе камар звініць.

Спадабалася Заяцу, што ў яго хвост кароткі — не замінае хутка бегаць, ногі няроўныя — добра скакаць, а вушы доўгія — усё чуюць. Захацелася яму глянуць, што ж гэта за вушы у яго такія. Адно вока скасавурыў — нічога не ўбачыў, другое скасавурыў — тое ж самае. Так і не пабачыў Заяц сваіх вушэй. Толькі вочы раскосыя сталі.

Але ад таго, што кававімі зрабіўся, Заяц таксама не бедаваў, бо калі зноў пагнаўся за ім Ліс, ён з усіх ног імчаўся і ні на адзін пень ілбом не наляцеў.

Так і жыве з таго часу Заяц: вушы мае доўгія, вочы — раскосыя, хвост кароценькі, заднія ногі ў два разы даўжэйшыя за пярэднія. І не бядуе, бо ўсё чуе, усё бачыць, хутка бегае.

Для якой дзяўчынкі новая сукенка не свята! Здаецца, колькі іх ні ёсць, але вось адной, той, што будзе самай-самай прыгожай, не хапае. І ідуць тады мамы ў дзіцячыя магазіны, каб парадаваць дачушку жаданым падарункам.
НА ЗДЫМКУ: вась такімі абноўкамі парадавала дзятву гомельская трыкатажная фабрыка. Фота Я. КАЗЮЛІ.

Мікола ЧАРНЯЎСКИ

ДЗЕ Ж СЫР?

Гэта ж трэба —
У Настусі
Сёння сыр
Украпі гусі!

Дзе ж яна сядзела!
І куды глядзела!

Як і ўсе разы,
На ганку
Села снедаць
Насця ўранку.
Есці ж не спяшалася,
З мамкай заспрачалася,
Калупала сыр знарок
І лічыла сарок.

Гэтым часам,
Гэтым мігам
Вёў гусак
Гусей на выган.
Сыр убачыўшы здалёк,
Папрасіў шыпун сарок:
«Стракачыце, падлятайце,
З'есці сыр
Малой не дайце.
Покуль вас дзяўчынка
злічыць —
Мы паспеем сыр «пазычыць».

Самы смачны
У гэты ранак
Будзе ў нас
І ў вас сняданак.
А капрызка будзе ведаць,
Як упарціцца,
Не снедаць...»

Толькі недзе
Праз гадзінку
Падштурхнуў бы хто
Дзяўчынку:
Спахалілася малая —
Сподак чысценькі, пусты!
— Мама, дзе ж мой сыр!
— Не знаю,
У сарок спытайся ты...

Гагаталі дружна гусі:
«Правучылі ўсё ж Настусю!»

МОЙ БОР

За горачкай,
За вёскай,
Як толькі паглядзець, —
Сінееца палоска,
Віднееца ледзь-ледзь.

Што гэта —
Добра знаю,
Бо над палоскай той
Усход мяне вітае
Заранкай залатой.

Я выбегу
За вёску,
За мною —
Росны след...
А сіняя палоска —
Мой бор,
Мой родны свет.

СОН ЦІ СОМ?

— Хто там ходзіць за акном?
— Ходзіць Сон — вусаты
сом.

Казытне той сом каго —
Вочы мружацца ў таго.
Варухне вусамі зноў —
Прыйдучь казкі
Цёпных сноў.

Хто ж не хоча спаць падоўгу,
Скача з ложка на падлогу,
Гэты Сон —
Вусаты сом —
Цягне ў цёмны вір сілком.
Там —
Крычы ці не крычы —
Спаць кладзе ён на карчы.
Не паслухаешся сома —
Дасць ляшча-пляшча, вядома...

Гэта слухае Алёнка
І смяецца звонка-звонка:
Спаць не хочацца малой,
Вочы —
Хоць памаж смалой!
І сказаў дзядуля строгі:
— Падурэй яшчэ хоць трохі,
Клікну сома-вусача —
Дасць табе ён плескача...
У акно дзяўчынка зірк —
І настрой вясёлы знік!
«Сапраўды, вусаты тхось
Грукне ў шыбіну вось-вось!»
Не да смеху ўжо малой —
Шусь пад коўдру з галавой!

Раніцой,
Ледзь сонца ўстала,
Дзень заняўся за акном,
Зноў дзяўчо зашчабятала:
— Хто хадзіў там?
Сон ці сом!

Крынічка

Давай падзелімся.

Фота І. ВАКУЛІЧА.

СМЯШЫНКИ

— Дзеці, які транспарт вы ведаеце? — спытала настаўніца.

— Аўтобус.
— Тралейбус.
— Трамвай.
— Таксі.
— Цягнік.
— Самалёт...
— Чорт! — пасля ўсіх радасна выгукнуў Петрык. — На ім каваль Ва-

кула лятаў да царыцы па чаравічкі.

x x x

— Вася, навошта вырываеш старонкі з падручніка? — пытае настаўніца.

— А я не ўсе вырываю, а толькі прачытаньне, каб памылкова не чытаць двойчы адно і тое ж.

ЗАГАДКІ

Летам шэранькі, а зімой беленькі.

Напхана пухам, ляжыць пад вухам.

Два браты ідуць у мора купацца.

Не кравец, а ўсё жыццё з іголкамі ходзіць.

Зубы вострыя мае, дробна жуе, а не глытае.

Не доктар, а дрэвы лечыць.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Заг. № 535